

Verslag lezing: De wraak van Anthonis van Eembrugge; een bende die opereerde eind 16^e eeuw”.

Door: Jan Leeuwenhoek

18 februari 2025

Ab Stikkelorum heet de aanwezigen hartelijk welkom en specifiek Cor de Graaf, de gemeentearchivaris van Leiden. Hij meldt dat de aanwezigen de speciale folder over het NGV-Evenement in de Hooglandse Kerk op 27-9-2025 kunnen meenemen. Ab is blij dat het archief deze bijeenkomst ook support!

Hij geeft het woord aan Cor: het belooft een spannende avond te worden!

Cor vindt het leuk hier weer te zijn, in de jaren'90 was hij bestuurslid van deze afdeling. Cor combineert twee belangstellingswerelden: numismatiek (studie van het geld) en genealogie. Met dat laatste startte hij lang geleden. Hij was een jaar of 15 toen hij de statenbijbel van zijn overgrootvader zag met allemaal gegevens erin. Daardoor geïnspireerd is hij stamboomonderzoek gaan doen.

Na een gesprek met wijlen dhr. Schelhaas -gemeentearchivaris en óók voorzitter van deze afdeling Rijnland- koos hij voor de studie archivaris.

Er zijn verschillende soorten niet officiële munterij. Een belangrijke groep vormt de Hagemunterij. Die is semi-legaal, zonder toestemming van de overheid. Er werden munten geslagen op naam van de lokale Heer. Er is wel een muntmeester. De munten lijken erg op gangbare munten, maar ze bevatten meestal iets minder edelmetaal. Een oud voorbeeld is Jan III van Arkel, heer van Heukelom midden 15^e eeuw. En Reinoud II van Coevorden.

De echte valse munten zijn voor een groot deel van minderwaardig metaal gemaakt. En er is geen verwijzing naar de maker. Vaak wordt tin gebruikt. Soms maakte een individu deze; soms was er een bende actief.

Een van de oudste voorbeelden van een individuele valsemunter is **Harmen van der Strijse**, die in Utrecht rond 1345 opereerde. En in Leiden 1576 **Gillis Baertsz.** van Amsterdam, die oortjes van het Catharinagasthuis vervalste.

Valsemunterij werd zwaar gestraft. Vaak werd de ketelstraf toegepast. Een persoon werd in een ton met water gedaan en dat water werd aan de kook gebracht.

Cor noemt ook enkele bendes van valsemunters.

Zo was er in Heukelom een groep rond 1450 die honderden gouden postulaatguldens had gemaakt die uitgegeven werden in Newcastle en in Duitsland. Allen zijn gepakt en hebben de ketelstraf gekregen.

Den Haag rond 1540: de bende van **Catharina le Chasseur**, echtgenote van **Gerrit van Assendelft**, president van het Hof van Holland. De bende kreeg de doodstraf. Zij kreeg een lichte vorm ervan -minst pijnlijk- nl. de onthoofding.

Hoofdonderwerp van deze avond is de bende van de familie Van Eembrugge, o.l.v. **Anthonis van Eembrugge**. Veel mensen van die familie namen deel aan de bende. Dat geldt ook voor een aantal leden van de **familie Flemming**; zijn vrouw was een Flemming.

Anthonis was zowel hagemunter als valsemunter. Hagemunter was hij rond 1574 in Thorn, rond 1578 in Hedel en rond 1581 in Zaltbommel. Valsemunter was hij in

Hedel rond 1578 en Zaltbommel rond 1582. Dus hij ging steeds meer valse munten maken. In Den Haag was zijn bende actief in de periode 1578-1580. Zij werkten met het stempel van een daalder uit Hedel 1578. De munt de Spaanse Pistolet werd nagemaakt. Het 1^e proces tegen Anthonis is van 1582; hij werd gedaagd door de Staten van Gelderland. Er waren diverse getuigen, maar de Staten concludeerden dat er onvoldoende bewijs was.

Reliëf van een muntenslager in Rostock. Wikipedia.

In 1584 was er een tweede proces. Anthonis werd gearresteerd door graaf **Frederik van den Bergh**. Ook dit proces mislukte. Mogelijk waren leden van het garnizoen betrokken. Vervolgens vertrok de bende naar Kampen (1585-1589). Daar maakten ze vijf soorten munten. Onder andere de Leeuwendaalders.

Hierna vertrok de bende naar Hoorn en regio. In 1586 was de munt van West-Friesland in Hoorn geopend. Muntmeester was een zekere Balthasar, een oom, die er ook al in Kampen bij was. Volgens Cor is er een grote kans dat deze ook bij de valsemunterij betrokken was.

In Hoorn werd Anthonis in 1586 met enkele anderen gearresteerd en gevangen gehouden in Enkhuizen. Hij werd dit keer veroordeeld en wel tot het een kwartier staan op het schavot met een ketting met valse munten; hij kreeg een brandmerk; een boete van 6.000 gulden; betaling van de kosten van het proces

en de gevangenhouding en tenslotte verbanning. Dat laatste was een lichte straf volgens Cor, want het zou de ketelstraf moeten zijn. Misschien had hij vrienden. Het Hof van Holland grijpt in omdat de straf te laag werd geacht. Hij kreeg daar echter ongeveer dezelfde straf, alleen geen brandmerk, en omdat er vormfouten waren was de straf toch niet hoger.....

In 1589 en 1590 waren ze actief in Leiden en Katwijk. Een belangrijk man in die tijd was **Jan Fredericxz.** en diens vrouw, ze woonden aan de Hooigracht. Daar slaan ze meer dan 1.000 daalders. Ene **Pieter Bosch** wordt in 1590 in Haarlem veroordeeld. En een ander bendelid in 1591 in Den Haag. De vrouw van Jan Fredericxz werd bij verstek veroordeeld -de eis was de doodstraf-, maar ze was voortvluchtig. Het huis van Jan werd geconfisqueerd. Bijzonder is dat, toen diens twee kinderen het huis terug wilden, dat ze dat ook kregen! Uiteindelijk werd Anthonis toch in 1591 veroordeeld en wel met de dood door wurging.

Cor de Graaf heeft ook een analyse gemaakt van de omvang van de valsemunterij van de bende van Anthonis. Hij concludeert dat de winst in een periode van 12 jaar ongeveer 443.000 gulden moet zijn geweest; een geweldig groot bedrag in die tijd. Het is ongeveer 20 maal het bedrag van wat je toen normaal kon verdienen.

Belangrijk is dat valse munten soms werden geslagen met goede stempels, dus ze zijn niet direct herkenbaar. Het enige punt is dan het gehalte, maar dat is moeilijk te zien. Cor denkt dat er in particuliere verzamelingen en ook in musea nog veel munten aanwezig zijn die voor echt worden gehouden, maar die feitelijk vervalsingen zijn; de zoete wraak van Anthonis van Eembrugge!

In de vragenronde wordt gevraagd of er toezicht was om het slaan van munten. Dat was er nauwelijks, geeft Cor aan. Wel is het zo, dat de ramen open stonden bij de muntmakers, dus dat er een vorm van openbaarheid was.

Hoe zat het internationaal? Er werden bladen gepubliceerd met de waarde van veel buitenlandse munten, dus je kon de waarde goed zien.

Ab dankt Cor de Graaf hartelijk voor zijn interessante lezing!

Hij memoreert dat de volgende afdelingsvergadering in Haarlem wordt gehouden. En op 27 september hebben we de belangrijke NGV-bijeenkomst in de Hooglandse Kerk!!